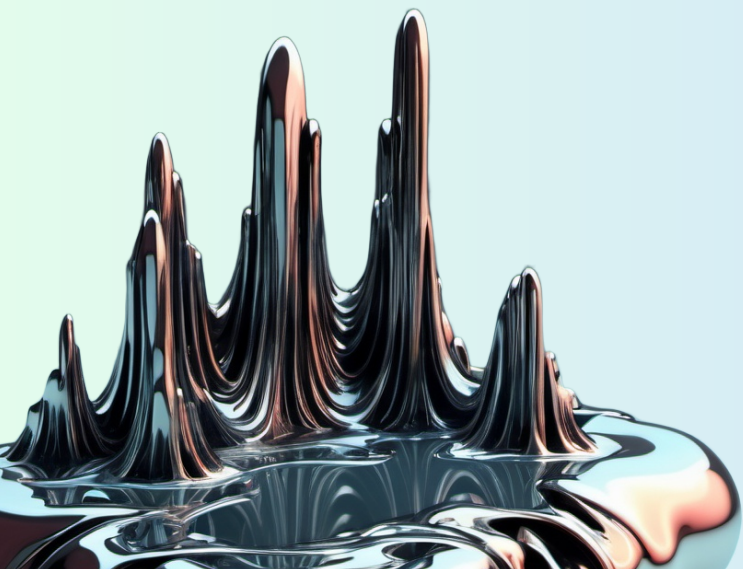

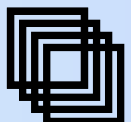
by Students

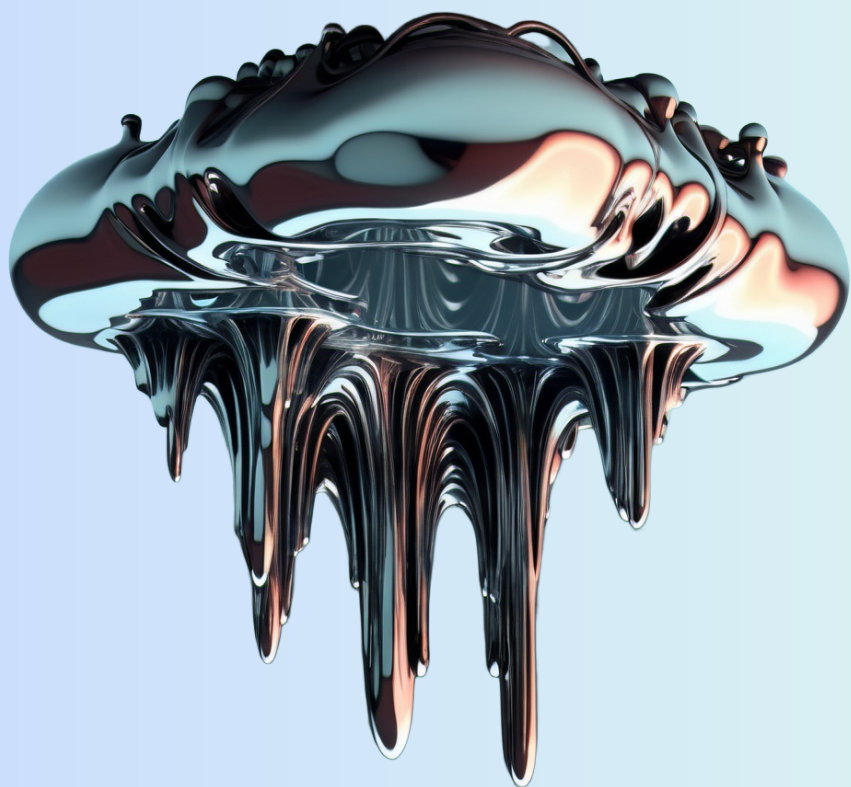

Futures Lab drejebog

COPENHAGEN
INSTITUTE
FOR FUTURES
STUDIES

Introduktion

Denne drejebog er udformet med ønske om at udbrede fremtidsorienteret forandringsskabelse. Dette gøres ved at give organisationer og institutioner konkrete værktøjer til, hvordan de kan udvikle og afholde deres egne workshopforløb med udgangspunkt i fremtidskundskab (fra det engelske begreb 'futures literacy'). Fremtidskundskab er et kompetence- og dannelsesbegreb fra UNESCO, der beskriver evnen til at forstå og forholde sig til fremtiden samt at kunne bruge dette til at informere ens syn på og/eller beslutninger i nutiden.

At støtte unges udvikling af fremtidskundskab handler ikke om at uddanne en masse unge til at være fremtidsforskere. Formålet med Futures Lab og dyrkelsen af fremtidskundskab i ungemiljøer er at styrke unges følelse af fælles ansvar over for fremtiden, deres handlekraft i de overgange og livsfaser, de befinder sig i, og dermed deres evne til at være medskabere af den fremtid, som de ønsker sig, ved at arbejde med nuværende og fremtidige samfundsudfordringer. Dette er kompetencer, de kan bruge fremadrettet i både deres privatliv, arbejdsliv og civilsamfunds engagement.

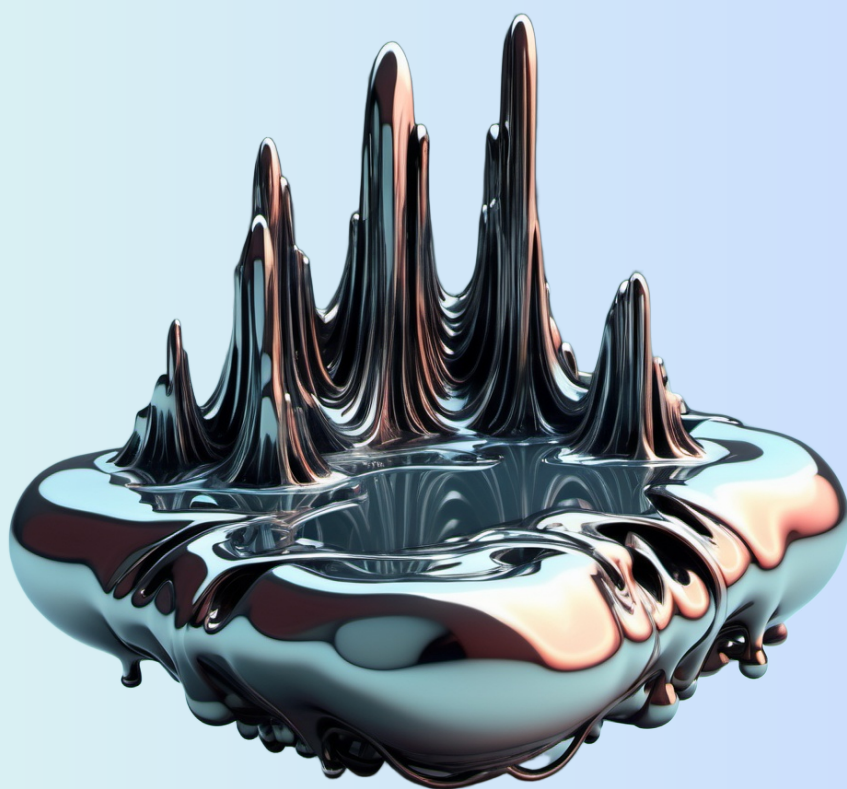
Drejebogen er struktureret således:

- Læsere introduceres først til konceptet bag 'Futures Lab byStudents'.
- Dernæst gennemgår vi fundamentet for udformningen af forløbet, herunder det samfundsmæssige behov for fremtidsorienteret forandringsskabelse, teori og praksis fra fremtidskundskab, opmærksomhedspunkter og tilgange til at arbejde med unge mennesker og aktivering af nonformelle læringsrum.
- Baseret på vores erfaring med Futures Lab byStudents opstiller vi seks principper for udvikling af Futures Lab-forløb.
- Som afslutning eksemplificerer vi, hvordan man konkret kan omsætte teori, metode og principper til et kompetenceforløb gennem vores eget Futures Lab byStudents som case.

Drejebogen kan bruges som inspiration til at arbejde struktureret med fremtidskundskab, som et refleksionsværktøj i udvikling af alternative læringsformater eller som spejling og inspiration til at udvikle jeres eget Futures Lab. Vores ambition er, at Futures Labs bliver et genkendeligt format i det danske samfund. Derfor er denne drejebog udformet med henblik på, at Futures Labs har en høj grad af tilpasningsmuligheder til forskellige kontekster.

Drejebogen henvender sig til alle, der ønsker at skabe et rum, hvor unge kan udvikle deres fremtidskundskab og øve sig i at omsætte teori til praksis ved at bruge konkrete værktøjer til at strukturere tanker og handling om fremtiden. Drejebogen beskæftiger sig specifikt med principper, der retter sig mod unge mennesker. Drejebogen vil derfor være særligt relevant for bl.a. ungdomsorganisationer og -foreninger, uddannelsesinstitutioner (eller samarbejdspartnere) og civilsamfundsaktører med fokus på samfundsudvikling. Derudover vil mange af principperne også kunne informere generelle læringsprocesser med unge eller på tværs af generationer.

Hovedkonklusioner

Studerende og unge har stor appetit på kompetenceudvikling, der gør dem i stand til at agere i en kompleks og usikker verden, og som vigtigst af alt giver dem en følelse af handlekraft og gå-på-mod.

Fremtider som felt er komplekst og har ingen facit. Derfor kan det være svært at forholde sig til. De overordnede principper er vores praktiske læring med afholdelse af et fremtidscentreret kompetenceforløb, som vi mener, at andre, der ønsker at afholde forløb med lignende mål og mission, med fordel kan reflektere over. Disse principper med tilhørende refleksionsspørgsmål er:

Rammesætning er en forudsætning for usikkerhed
Hvilke forventninger skal italesættes, og hvilke skal nedbrydes i jeres kontekst?

Fortællingen driver designet
Hvordan kan deltagernes livserfaringer og kontekst få indflydelse på forløbet?

Viden er ikke hierarkisk
Hvordan præger vores egne antagelser og forventninger designet af forløbet, og hvordan handler vi på det?

Vi støtter fleksibilitet og forankring

Hvordan kan vi (undervejs) tilpasse forløbet og deltagelsesformer til deltagernes rytme, tid, engagement og hverdag.

Forskellighed som læringsvilkår

Hvordan skaber vi rammer, hvor forskellighed aktiveres, og har vi mekanismer til at opdage, hvis nogen falder udenfor eller føler sig usikre?

Fællesskabet er fundamentet for langsigtet relevans

Hvordan understøtter vi fællesskab som en integreret del af læringen?

Vores ønske er at se Futures Lab som et bredt anvendt format i Danmark. Vi håber, at denne drejebog vil inspirere andre organisationer og institutioner til at afholde deres egne forløb om fremtider og relevante kompetencer hertil – tilpasset deres specifikke kontekst og målgruppe.

with us. We spot him in our local

Futures Lab

- *Hvad og hvorfor*

Hvad er et Futures Lab?

Et Futures Lab er et tilrettelagt undervisnings- og workshopforløb, som styrker studerendes fremtidskundskab. Forløbet består af fem faser delt op i syv workshopsessioner, hvor de studerende bliver præsenteret for fremtidskundskab som kompetence samt forskellige elementer af disciplinen foresight. De studerende bliver hermed i stand til at udforske og bygge koncepter grundet i fremtiden. Konkret lærer de at tænke i mulige, plausible, sandsynlige og foretrukne fremtidsscenarier og identificere muligheder og risici forbundet med den fremtid, de udforsker.

De studerende arbejder med konkrete cases på samfundsmæssige udfordringer. Forløbet er struktureret omkring, at de studerende udvikler et fremtidskoncept relateret til den case, de har valgt at arbejde med. Fremtidskonceptet udvikles på baggrund af de studerendes arbejde med teorier og metoder fra fremtidsforskning, specifikt rettet mod aktivering af fremtidskundskab. Forløbet rustet dermed de studerende med værktøjer til at designe, planlægge og implementere koncepter. Dette rammesættes med vægt på gennemførlighed, indvirkning og skalerbarhed.

Futures Lab-forløbet adskiller sig fra andre kompetenceforløb og fremtidskundskabsforløb ved eksplicit at være forankret uden for formelle institutioner, at være udviklet med og for unge, at orientere fremtidskundskab som kompetence i overgangsfasen fra studie- og ungdomsliv til arbejds- og voksenlivet og ved at sætte samfundet og den fælles fremtid i centrum.

Hvorfor et Futures Lab?

1 Hickman et al., 2021.

2 UNICEF Danmark, 2021.

3 Souto-Otero, 2024.

Unge vokser op i en verden fyldt med globale kriser og transformerende forandringer, f.eks. klima, trivsel og teknologi. I både byStudents' og Institut for Fremtidsforskning's arbejde har vi gang på gang stået over for studerende, der udtrykker, at de har svært ved at se, hvordan de kan skabe positiv forandring, når de kommer ud på arbejdsmarkedet.

Dette peger på en særlig risiko for, at samfundet systematisk går glip af forandringsskabere. Vi ser et stort samfundsmæssigt behov for at give unge kompetencerne til og troen på, at de kan skabe positiv forandring, hvor end de havner henne i deres arbejdsliv. Hvis ikke vi som samfund formår at gribe unge i denne overgang, risikerer vi at skabe grobund for en opgivende tilgang til fremtidens kritiske problemstillinger. Mange unge ønsker netop at skabe positiv forandring, men der mangler eksperimenterende og deltagelsesbaserede rum til at undersøge hvordan, de kan gøre dette, på en kritisk og udforskende måde.

Fremtidspessimisme blandt unge

Flere undersøgelser har kortlagt, at en stor del af unge har et pessimistisk eller negativt syn på fremtiden. Et internationalt studie finder, at 75 % af unge (16–25 år) ser mod fremtiden med frygt, især ift. klimaforandringer¹. En spørgeskemaundersøgelse fra UNICEF Danmark² finder, at 4 ud af 10 unge danskere mener, at verden udvikler sig en negativ retning, mens knap hver tredje mener, at verden i dag er et værre sted, end den var da deres egne forældre var børn. Vi vil med dette forløb skubbe unge væk fra fremtidspessimisme og tættere på fremtidsoptimisme. Det vil vi gøre ved at skræddersy et forløb, der tager udgangspunkt i de unges hverdag og behov:

- Teorien skal give mening i praksis
- Forløbet udvikles og afvikles fleksibelt, så travle skemaer kan passe ind
- Unge er medskabere og ikke et buzzword
- En mangfoldig målgruppe og respekt for forskellighed
- Unges tid er knap – der er behov for klare rammer og forventninger

Udfordringerne kræver kompetencer, der rækker ud over det kendte

Problemstillinger som klimaforandring, demokratiske kriser, trivselsudfordringer og teknologisk udvikling kalder på systemisk, kritisk og kreativ tænkning. Samtidig kræver kompleksiteten og hastigheden i den bredere samfundsudvikling nye former for læring og forestillingsevne, der kan rumme uvished som et neutralt begreb.

- 4 Eshach, 2007.
5 Berman, 2020.
6 Chen & Hsu, 2020.
7 Kazemier et al., 2021.

Fremtidskundskab må og bør trænes som en livskompetence, ikke som et "tilvalg". Nye og komplekse udfordringer kræver anderledes greb og aktiv stillingtagen til, hvilken fremtid man individuelt og kollektivt ønsker sig. Dette er centralt for at bygge den manglende bro mellem håb og handlekraft.

Det formelle uddannelsessystem har svært ved at rumme samtaler om fremtiden

Uddannelsessystemet har begrænset kapacitet til åbne samtaler om samfundsudvikling. Målstyrede, præstationsbaserede og fagligt afgrænsede læringsformer dominerer, og det giver sjældent invitation til studerende om at eksperimentere med kritiske og normative forestillinger om fremtiden³.

Det betyder, at fremtiden ofte behandles som noget eksternt og ukontrollerbart – ikke som noget man *kan* arbejde med. Dette kan bidrage til at gøre fremtiden til en skræmmende størrelse, som de studerende "udsættes for", i stedet for at være noget, som de kan være medskabere af. Futures Lab søger at udfylde det tomrum og skabe et læringsrum, hvor fremtiden står i centrum af samtalen og tages alvorligt – som både problem og potentiale. Dette handler ikke om at tage afstand fra det institutionelle læringsrum, men om at supplere det.

I det nonformelle læringsrum er læring procesorienteret snarere end præstationsbaseret⁴. Facilitatorer fungerer som kuratorer eller med-rejsende, der støtter udforskning. Disse rum findes f.eks. i kulturinstitutioner og museer, hvor indhold og tilgang er kontekstafhængig og præget af forskellighed. Her er der behov for tydelig stilladsering og opmærksomhed på relationer, tryghed og inklusion. Dette udgør en mulighed for, at læring kan eksistere på deltagernes egne præmisser⁵.

Gennem denne tilgang ønsker vi at bidrage til en bredere demokratisering af læring, hvor flere former for viden, deltagelse og fællesskab får plads.

Behovet for håb og handlekraft

Forskning viser, at aktiv træning af fremtidskundskab lykkes med at styrke både optimisme for fremtiden og følelsen af handlekraft blandt universitetsstuderende. Internationale studier i effekterne af undervisning, der centrerer sig i fremtid og fremtidskundskab leder til bedre forståelse af transdisciplinære systemer, åbenhed over for alternativer og optimisme for fremtiden⁶ samt en mindsket frygt for kompleksitet og en større følelse af handlekraft⁷.

At kunne navigere i usikkerhed, forstå og vurdere alternativer, have optimisme for fremtiden og føle handlekraft er og bliver en kernekompetence i det 21. århundrede. Dette gør sig gældende både i de livsovergange, som unge står over for, deres fremtidige arbejdsliv og ageren som positive forandringskabere samt deres egen trivsel i en kompleks verden.

Fremtidskundskab

8 Ahvenharju et al., 2018.

9 UNESCO: unesco.org/en/futures-literacy.

10 Institut for Psykologi, Københavns Universitet: ABC for mental sundhed.

Fremtidskundskab (på engelsk: *futures literacy*) er et kompetence- og dannelsesbegreb udviklet af UNESCO og defineres som evnen til at vide, hvordan man forestiller sig fremtiden, på forskellige måder, samt hvorfor det er nødvendigt. Som individer bør vi alle tillære os evnen til at "bruge" fremtiden til at skabe nye og mere nuancerede fremtidsbilleder til at informere nutiden og de beslutninger, vi træffer for os selv, for samfundet og for planeten. Ved at gøre den yngre generation mere 'futures literate' styrker vi deres handlekraft, vi myndiggør dem i samtalen om fremtiden og skærper deres evne til at forebygge, genoprette og innovere i mødet med usikkerhed og forandring. Ifølge FN er disciplinen *foresight* og den underliggende kompetence, fremtidskundskab, essentiel læring for det 21. århundrede. Ligeså understreger EU-kommissionen at struktureret brug af fremtids-tænkning er central i kompetencerammen for entreprenørskab og bæredygtig udvikling i fremtiden.

Fremtidskundskab afspejler en kompetencebaseret tilgang til fremtiden, der kan måles og evalueres vha. *Futures Consciousness*-modellen udviklet af Turku University og Finland Futures Research Centre⁸. Værktøjet bruges til at måle individers fremtidsbevidsthed inden for fem overordnede temaer (1. Tidsperspektiv, 2. Overbevisning om handlekraft, 3. Åbenhed over for alternativer, 4. Systemopfattelse og 5. Bekymring for andre).

Futures Lab designs og udvikles baseret på UNESCOs Futures Literacy Labs⁹ – en "rejse" baseret på fire design principper:

- **Reveal** – Vi afdækker de studerendes forventede og foretrukne fremtider og deres underliggende antagelser.
- **Reframe** – Baseret på de identificerede underliggende antagelser om den forventede og foretrukne fremtid udforskes en omformuleret alternativ fremtid.
- **Rethink** – Baseret på den indsigt, de studerende opnår gennem forventede, foretrukne og alternative fremtider, diskuteres nye spørgsmål, der dukker op, hvilket resulterer i en ny foretrukken fremtid.
- **Act** – Baseret på den indsigt, der er opnået i løbet af de foregående 3 faser, udvikler de studerende en handlingsplan for at nå frem til den foretrukne fremtid ("Hvad kan vi gøre i morgen?").

Vi tager ligeledes udgangspunkt i ABC for mental sundhed¹⁰, hvor principperne er at gøre noget aktivt, gøre noget sammen og gøre noget

meningsfuldt. Denne model er understøttende for planlægningen af forløbet og de enkelte kursusgange.

- **Aktivt** – Studerende skal have en oplevelse af at gøre noget aktivt, da de anvender nye værktøjer på egen hånd og derpå udvikler egne koncepter.
- **Sammen** – De studerende kommer til at gøre noget sammen. De skal både udvikle et koncept i grupper, deltage i planlægning af events og være del af netværket Futurists byStudents efterfølgende.
- **Meningsfuldt** – De studerende skal gøre noget meningsfuldt. Dette er iboende i selve projektets formål, da det drejer sig om, at studerende skal være med til at udvikle løsninger på fremtidens udfordringer. Derudover vil oplevelsen af meningsfuldhed også opstå, når de studerende oplever, at deres koncepter og kompetencer har en reel værdi for de deltagende virksomheder.

Koncepter og metoder

Fremtidskundskab kan understøttes af konkrete koncepter, metoder og modeller fra forskellige discipliner. Udover koncepter og modeller fra fremtidskundskaben, tager vi også udgangspunkt i disciplinen 'strategic foresight'. Dette har vi gjort for at bygge bro mellem vores virksomheds-cases og det overordnede fokus på brede samfundsmæssige udfordringer.

Teorier, metoder og modeller, vi har brugt i vores afholdelse af Futures Lab, fremgår under afsnittet 'Teori i praksis'. For inspiration til metoder og modeller, du kan understøtte dit fremtidsorienterede forløb med, henviser vi til Institut for Fremtidsforskning's 'Toolkit for Applied Strategic Foresight'¹¹, hvor en række metoder, der understøtter fremtids-tænkning på forskellige måder, bliver gennemgået i detaljer. Du kan bruge dette toolkit til at understøtte udformningen af din egen proces.

Principperne

Hvordan skaber man rammer for læring, der styrker unges evne til at tænke og handle i forhold til fremtiden? Dette spørgsmål er centralt i både design og evaluering af Futures Lab og danner afsæt for udviklingen af vores principper. Principperne udspringer af vores samlede erfaringer med facilitering, observationer fra praksis, feedback fra deltagerne og en teoretisk forståelse af fremtidskundskab og nonformel læring.

Vi mener, at følgende guidende principper er afgørende for, at unge kan engagere sig meningsfuldt i fremtiden. Vi håber, at de kan fungere som pejlemærker, der kan hjælpe andre med at skabe de præmisser, hvorigennem unge kan undersøge, formulere og handle på deres egne forestillinger om fremtiden. Hvert princip har et tilhørende punkt til overvejelse, som kan bruges i konceptualiseringen og udførelsen af jeres forløb.

Rammesætning er en forudsætning for usikkerhed

Fortællingen driver designet

Viden er ikke hierarkisk

Vi støtter fleksibilitet og forankring

Forskellighed som læringsvilkår

Fællesskabet er fundamentet for langsigtet relevans

Rammesætning er en forudsætning for usikkerhed

Unge er ofte vant til klare mål, fastlagte pensumkrav og forventninger om præstation. Futures Lab sigter efter en anden form for læring, der inviterer deltagerne til at være med til at forme deres rejse, og hvor svar er erstattet med spørgsmål, muligheder og alternativer.

Det er afgørende at etablere en tydelig ramme omkring forløbet. Rammesætning er en balancegang, der handler om ikke at styre indholdet, men at skabe struktur og tryghed nok til, at deltagerne kan give sig hen til det ukendte. Uden stilladsering kan usikkerhed blive handlingslammende, frem for motiverende.

Vi forbereder deltagerne på, at forvirring, frustration og usikkerhed er en del af forløbet. Det betyder, at vi tydeligt italesætter læringsrummet og dets præmisser som noget andet end det, de er vant til. Det gælder både i introduktionen og løbende undervejs. Vi skelner mellem konstruktiv og ukonstruktiv usikkerhed. Den konstruktive usikkerhed opstår, når deltagerne udfordres, men stadig føler sig støttet. Den ikke-konstruktive opstår, når rammen er uklar, og deltagerne bliver efterladt uden retning eller feedback.

Et vigtigt element i rammesætningen er arbejdet med gruppedynamikker. I Futures Lab er grupperne tværfaglige, flersprogede og ofte sammensat på tværs af institutioner. Det kræver, at der gives tid og plads til at arbejde med samarbejde, roller og relationer. Usikkerhed og frustration opstår ikke kun i forhold til fagligt indhold, men også i det sociale rum. Vi gør det klart, hvor de studerende kan række ud, hvis de har brug for at drøfte noget undervejs i forløbet.

Rammesætning er derfor en måde at vise omsorg. Den gør det muligt at udforske det uventede uden at miste orienteringen. Den anerkender, at læring kræver mod, og at mod vokser bedst i rammer, der udfordrer, men ikke skaber utryghed.

**Hvilke forventninger
skal italesættes,
og hvilke skal
nedbrydes i jeres
kontekst?**

Fortællingen driver designet

Når deltagerne i Futures Lab engagerer sig i fremtidstænkning, begynder det med en grundlæggende præmis: at de har noget vigtigt at fortælle om verden og dens mulige udvikling. Forløbet er derfor ikke kun en metode til at løse problemer, men en invitation til at formulere nye fortællinger, der tager afsæt i deltagernes egne værdier, i samfundets udfordringer og i et ønske om forandring.

Vi er bevidste om, at mange fortællinger i samfundet er dikterede af eksisterende strukturer, økonomiske interesser og politiske dagsordener. Det former både de problemer, vi kan se, og de løsninger, vi tror er mulige. For at arbejde med fremtiden, må deltagerne have frihed til at udfordre disse rammer og skabe egne billeder af, hvad der er ønskværdigt og muligt.

Det betyder samtidig, at processen ikke bør være output-orienteret omkring et bestemt "produkt", men i stedet fokusere på kompetenceudviklingen. Deltagerne kan med fordel få plads til selv at beslutte, "hvad" de vil udvikle eller komme frem til.

I Futures Lab opfordrer vi til, at visionerne er inkluderende, og at samfundets udvikling og problemer danner grundlag for deltagernes rejse. Virksomhederne, som vores cases tager udgangspunkt i, skal ikke ses som mål i sig selv, men som aktører, der opererer inden for bestemte tematiske felter.

**Hvordan kan
deltagernes
livserfaringer og
kontekst
få indflydelse
på forløbet?**

Viden er ikke hierarkisk

Futures Lab eksisterer fri af strukturelle faglige rammer forankret i frivillighed og fællesskabsbaserede erfaringer, fordi vi ønsker at udfordre den traditionelle forestilling om, hvem der har viden, og hvem, der formidler den. I Futures Lab insisterer vi på, at viden er noget, der opstår gennem samskabelse. Det betyder, at facilitering ikke handler om at sidde inde med et svar, men om at skabe de rette betingelser for, at læringsrummet kan udfoldes. Rollen som facilitator skal forstås som en, der skaber et grundlag, forbinder, guider og åbner for refleksion, frem for en, der styrer, dominerer eller konkluderer samtalen.

Særligt når man arbejder med unge, er det vigtigt at være bevidst om de strukturer eller forventninger, der følger med. Det er nødvendigt at tydeliggøre, at alle i rummet har noget værdifuldt at byde ind med, og at viden ikke måles, men udforskes. Derudover er læringsdynamikker og ideer om hvem, der sidder inde med viden, ikke kun påvirket af titel og funktion, men bl.a. af alder, køn, etnicitet og sociale positioner. Det kræver, at man tager aktivt stilling til, hvordan roller fordeles, ændres og udfoldes undervejs.

Vi søger at udfordre roller som underviser og elev. Det kan være en barriere at turde deltage, bidrage og engagere sig aktivt i processen som deltager, men det kan også være en barriere at reflektere som faciliteringsteam over hvilke roller, der falder 'naturligt'. Det vigtige er, at vi arbejder med en bred forståelse af roller i rummet, og at de kan være fleksible og omskiftelige. På den måde bliver det læringsrummet et sted, hvor viden er en fælles ressource.

**Hvordan præger
vores egne
antagelser og
forventninger
designet af forløbet,
og hvordan
handler vi på det?**

Vi støtter fleksibilitet og forankring

Når man arbejder med unge i et nonformelt læringsrum, må man som facilitatorer være parat til at lade processen forme sig sammen med deltagerne og deres til tider travle hverdag. Det indebærer at give slip på idéen om en fastlagt plan og i stedet designe et fleksibelt og inkluderende rum, hvor forskellighed indgår som en aktiv del af læringsdesignet.

Vores mål er at demokratisere adgang til fremtidskundskab, og derfor lægger vi vægt på at tilbyde forskellige deltagelsesformer og måder at engagere sig på. Vores fremtidssaloner fungerer blandt andet som åbne og tilgængelige fora, der supplerer workshops med et andet tempo og en anden atmosfære.

Futures Lab foregår ikke i ét lokale, men på skiftende lokationer. Rummet er så vidt muligt en aktiv medspiller i læringen. Nye steder skaber nye perspektiver og ny energi, samtidig med at deltagerne forankres i det sted og den virkelighed, de er en del af. For at læring skal være meningsfuld, må den være tilgængelig, kontekstnær og åben for bevægelse. Det kræver mere facilitering, mere lytten og en vedvarende villighed til at gentænke undervejs.

**Hvordan kan vi
(undervejs) tilpasse
forløbet og
deltagelsesformer til
deltagernes rytme,
tid, engagement
og hverdag?**

Forskellighed som læringsvilkår

Mangfoldighed er et grundvilkår i Futures Lab og en forudsætning for det udforskende rum, vi søger at skabe. Mange af de metoder vi bruger har til formål at identificere systematiske udfordringer og kulturelle værdier for at udvikle alternative forståelser og handlemuligheder. Det kræver, at vi bevæger os væk fra det velkendte og ind i det komplekse, der udfordrer vores antagelser, hvilket er vanskeligt uden forskellige perspektiver og baggrunde i rummet.

Forskellighed indebærer dog også udfordringer. Ikke alle deltagere er vant til eksperimenterende læringsformer eller åbne processer uden klart definerede mål. Nogle oplever usikkerhed knyttet til tempo, sprog eller abstraktionsniveau. Der kan opstå ubalancer i deltagelse og engagement, og forventninger til forløbet kan variere. Det er derfor nødvendigt at italesætte forskellighed som et vilkår, der kræver aktiv facilitering, ikke blot som en gevinst, der kommer af sig selv.

Når forskellighed mødes med nysgerrighed og respekt, kan den blive en ressource for læring. Deltagerne oplever, at deres perspektiv bliver udfordret, men samtidig taget alvorligt. Vi arbejder bevidst med konstruktiv usikkerhed som et rum, hvor man kan forblive i det uafklarede og bruge det som udgangspunkt for indsigt snarere end noget, der skal overvindes. Facilitatorens rolle er central i dette spændingsfelt. Det kræver tydelighed, nærvær og mod at holde rummet åbent og samtidigt sikre ligeværdig deltagelse.

**Hvordan kan vi
skabe rammer,
hvor forskellighed
aktiveres, og har vi
mekanismer til at
opdage, hvis nogen
falder udenfor
eller føler sig usikre?**

Fællesskabet er fundamentet for langsigtet relevans

Selvom Futures Lab er designet med fokus på udvikling af fremtidskundskab, viser vores erfaring, at det ofte er oplevelsen af at være en del af et fællesskab, der bærer læringen og ikke omvendt. Derfor er det vigtigt at fokusere på at understøtte, udvikle og arbejde i de sociale rammer og støtte deltagerne i at arbejde i grupper præget af forskellighed.

Det sociale fællesskab er ikke kun motiverende undervejs, men rækker også udover forløbet. Mange deltagere har brug for det netværk, de skaber til at sparring, samtale og venskaber, når de efterfølgende skal praktisere deres kompetencer.

Endelig er udvikling af det sociale miljø også en måde at skabe trygge rammer i et forløb, der handler om at reflektere over sine værdier, håb, og tvivl. Futures Lab er derfor i lige så høj grad en personlig rejse som en faglig rejse, hvilket stiller krav til at skabe et rum, hvor deltagerne kan udtrykke den sårbarhed, der følger med. Vi oplever, at Futures Lab først bliver et rum for kreativitet, udforskning og nysgerrighed, når de sociale betingelser for deltagelse er skabt, der gør det muligt at være i tvivl og udtrykke usikkerhed.

**Hvordan
understøtter vi
fællesskab som
en integreret
del af læringen?**

What if, in 2035...

post wage labour society. leisure & creativity is prioritised. base wage for artists. → people are paid to make art & explore, experiment. "innovation" is no longer necessary. play & playfulness. connection is reconnected.

DREAM SCENARIOS E

in Copenhagen, Denmark.
the Danish School of Art.
and the Glasgow School of Art.

Teori i praksis

– *Futures Lab byStudents* som case

Hvordan omsætter man ambitionen om et Futures Lab til praksis? Det konkrete forløb kan og bør udformes med blik for den målgruppe, man ønsker at engagere. I dette afsnit præsenterer vi vores egen udførelse af Futures Lab byStudents og de valg, tilpasninger og justeringer, der er forbundet med at udføre et sådant forløb i praksis. Formålet er at give indblik i, hvordan et forløb med målet at give rum for unge til at håndtere og arbejde med fremtiden kan tage form. Dette kapitel kan bruges som inspiration til, hvordan og med hvilke mål man kan udvikle sit eget forløb tilpasset den kontekst, man befinder sig i. Vi præsenterer derfor vores proces som følger:

- **Forberedelse og rammesætning:** Vi afdækker processen, der ledte op til udførelsen af Futures Lab byStudents, og vores refleksioner om udformningen af forløbet. Afsnittet kan bruges som forslag til opmærksomhedspunkter i forberedelsesprocessen.
- **Forløb:** Vi gennemgår indholdet af forløbets syv workshops, og hvad vi gerne ville opnå med hver workshop. Derudover forklarer vi, hvordan vi har forsøgt at forankre forløbet til omverdenen og tilknytte de studerende efter forløbets afslutning. Afsnittet kan bruges som inspiration til, hvordan et konkret forløb kan struktureres. Dette kan overordnet gøres på tre måder: 1) få sat tankerne om jeres eget forløb i gang uden nødvendigvis at tage noget konkret med fra oversigten, 2) tag inspiration fra de enkelte workshops' formål og kernespørgsmål og bruge metoder og koncepter fra jeres egen kontekst til at understøtte lignende formål, og/eller 3) dyk ned i de nævnte koncepter og modeller og udforsk, hvilke processer disse kunne understøtte i jeres kontekst.
- **Effektmåling:** Vi kortlægger vores evalueringsparametre og -resultater. Afsnittet kan bruges som overblik på effekterne af vores forløb og/eller som inspiration til jeres egen eventuelle evaluering.

Forberedelse og rammesætning

Futures Lab blev skabt som et rum for fremtidstænkning for danske og internationale studerende i overgangen fra studieliv til arbejdsliv. Vores mål var at give deltagerne mulighed for at arbejde med deres egne forestillinger om fremtiden, udvikle kollektive visioner og afprøve metoder, der normalt ikke er en del af det formelle uddannelsesforløb, og give dem værktøjer til at handle på deres forandringslyst. Det første forløb blev til med støtte fra fondsmidler fra Tuborgfondet og Knud Højgaards Fond og i samarbejde med en række virksomheder og organisationer som projektpartnere. Disse rammer var afgørende for at kunne udvikle, designe og afprøve et pilotforløb med fokus på at undersøge, hvordan formatet kunne tilpasses vores lokale kontekst, samt at gøre det skalerbart og muligt at gentage i andre sammenhænge.

Baseret på byStudents' og Instituttets erfaring med at arbejde med unge mennesker, udviklede vi et koncept, der taler til de behov, som vi har hørt udtrykt fra studerende i forskellige sammenhænge. Særligt har vi lagt vægt på at udvikling af kompetencer, der giver de studerende troen på og evnerne til at handle på den forandring, som de ønsker at være medskabere af i overgangen til deres arbejdsliv.

Vi havde fra starten fokus på at tiltrække både internationale og danske studerende fra en bred vifte af studieretninger. Dette gjorde vi bl.a. ved at skabe brede cases med forskelligartede virksomheder og organisationer, herunder kommercielle virksomheder, fondsejede virksomheder og formålsdrevne organisationer.

Vores mål var, at så mange mennesker som muligt skulle have mulighed for at få berøring med fremtid og fremtidskundskab gennem forløbet. Derfor udviklede vi et parallelspor til vores workshopforløb: tre åbne begivenheder, 'fremtidssaloner', der var åbne for alle interesserede (herunder studerende og virksomhedsnetværk). Fremtidssalonerne tog fat på nogle af temaerne og kompetencerne i forløbet og kommunikerede dette i kortere format til en bredere målgruppe. Dette gjorde det muligt også at engagere personer, som ikke kunne dedikere tid til et helt forløb, eller som faldt uden for målgruppen til forløbet. Derudover gav det workshopdeltagerne mulighed for at lære deres tillærte kompetencer af sig.

Forløb

Vi ønskede et forløb, hvor deltagerne kunne udvikle kompetencer inden for fremtidskundskab gennem arbejde med samfundsrelevante problemstillinger uden på forhånd fastlagte løsninger. Derfor udvalgte vi fem overordnede temaer i dialog med virksomheder, der tilbød dem selv som case. Fokus var på at danne en ramme for at deltagerne kunne forme indholdet med deres egne perspektiver og erfaringer uden forventning om at skulle imødekomme virksomhedernes forventninger. Temaerne var:

- Bæredygtige fødevarer-systemer
- Kommunikation og sikkerhed
- Udvikling af kunst, musik og underholdning
- Leg og kreativitet
- Livsstil og ejerskab

Det konkrete workshopforløb bestod af syv workshops af to timers varighed. Vi afholdte en workshop hver anden uge.

Forløbet udmundede i, at hver gruppe udviklede et koncept og et ønskværdigt scenarie for fremtiden ud fra en selvvalgt problemstilling, som tog udgangspunkt i deres casevirksomhed eller -organisation. Vi lagde fokus på processen frem for resultaterne ved særligt at understøtte og skabe plads til samskabelse, refleksion og en tilgang til fremtid som et felt for handling og forestilling.

Workshopforløbet udmøntede sig som følger:

WORKSHOP 1

Tema: Fremtid som genstandsfelt.

Formål: Skabe tryghed og introducere deltagerne til fremtidstænkning som felt og tilgang.

Kernespørgsmål: Hvad er 'fremtid', og hvordan kan man arbejde med den?

Hvad former mine antagelser om fremtiden?

Metoder og koncepter: Polak Game¹².

WORKSHOP 2

Tema: Cases og tendenser.

Formål: Indføre analytiske greb og skabe begyndende forankring i samfundstemaer.

Kernespørgsmål: Hvordan kan vi forstå og analysere forandringer i samfundet – og hvad kan disse fortælle os?

Hvad forbinder min case med det omkringliggende samfund?

Metoder og koncepter: PESTEL¹³, megatrends.

WORKSHOP 3

Tema: Forandringsdynamikker.

Formål: Uddybe forståelsen af forandring og introducere strategiske værktøjer til at analysere og forstå fremtiden.

Kernespørgsmål: Hvorfor er det vigtigt at forankre problemer i tid og rum?

Hvordan påvirker fortiden, nutiden og fremtiden hinanden og den udvikling, der sker i samfundet?

Metoder og koncepter: Futures triangle¹⁴.

WORKSHOP 6

Tema: Udvikling af egen foretrukken fremtid.

Formål: Gøre visioner konkrete gennem handling og kreativitet.

Kernespørgsmål: Hvordan kan en vision omsættes til ide og handling?

Metoder og koncepter: Backcasting, Thing from the future¹⁷.

WORKSHOP 5

Tema: Foretrukne fremtider.

Formål: Udvikle kollektive og værdibårne fremtidsbilleder.

Kernespørgsmål: Hvordan kan en ønskværdig fremtid se ud?

Hvilke mulige uønskede konsekvenser af forandringer er der i vores egne ønskværdige fremtider?

Metoder og koncepter: Futures Wheel¹⁶, Scenarier.

WORKSHOP 4

Tema: Under overfladen.

Formål: Udvide systemforståelse ved at dykke ned i de dybere strukturer bag problemer og udfordringer.

Kernespørgsmål: Hvilke underliggende strukturer og verdenssyn former de udfordringer vi ser?

Hvorfor er det vigtigt at se under overfladen på de problemstillinger, vi arbejder med?

Metoder og koncepter: Causal layered analysis¹⁵.

WORKSHOP 7

Tema: Konceptudvikling.

Formål: Samarbejde og formidle et koncept i en form, der rækker udad.

Kernespørgsmål: Hvordan kan et koncept formidles til at skabe værdi for andre?

Hvordan kan andre engageres i vores fremtidsvisioner og koncepter?

Metoder og koncepter: Udvikling og øvelse af præsentationer.

¹² Polak, 1961.

¹³ Aguilar, 1967.

¹⁴ Inayatullah, 2008.

¹⁵ Inayatullah, 2019.

¹⁶ Glenn, 2009.

¹⁷ Candy & Watson, 2015.

I tråd med princippet om at skabe et fleksibelt og tilpasningsdygtigt forløb, tilpassede vi forløbet undervejs. Vi erfarede, at de studerende havde brug for mere tid til fordybelse i hver øvelse, og vi valgte derfor at fjerne nogle elementer fra forløbet undervejs. Navnlige tog vi elementer om public intervention, som ifølge den oprindelige plan skulle have været en del af workshop 5 og 6, ud af forløbet for, at deltagerne fik mere tid til at udbygge deres kernescenarie og udvikle deres koncept.

Fremtidssaloner

Parallelt med forløbet afholdte vi tre offentlige arrangementer, der dannede en vigtig bro mellem forløbets workshops og virkeligheden. Til Fremtidssalonerne udforskede vi sammen med aktører, der på forskellig vis anvender fremtidskundskab og foresight i deres daglige arbejde, hvilken rolle ageren på fremtider allerede har i samfundets virksomheder og institutioner. Gennem panelgæsternes erfaringer med, hvordan fremtidskundskab anvendes i nutiden, fik kursusedtagere konkrete eksempler at forankre kursets læringer i.

Samtidig inviterede eventformatet offentligheden til at lære om fremtidskundskab i et uformelt miljø gennem varierende lokationer og læringsformater. Begivenhederne faciliterede således et mødested mellem forløbets kursister, andre studerende samt interessenter og virksomheder.

Hver fremtidssalon havde et konkret tema, som samtalen om fremtider og fremtidskundskab blev forankret i:

- **Hopeful Futures:** en hands-on workshop, hvor deltagerne skabte og formidlede alternative fortællinger om fremtider, efterfulgt af en diskussion af sammenhængen mellem håb og handling.
- **Envisioning change:** en samtalsalon med mad og vin, der startede med et interview med en fra den offentlige sektor som grundlag for diskussion i grupper.
- **Transitioning from student to work life:** en større begivenhed, hvor deltagerne præsenterede deres vision for en foretrukken fremtid med udefrakommende virksomheder og interessenter, udstilling af deltagernes visioner og efterfølgende networking.

Tydeliggørelse af fremtidskundskabens anvendelighed

Begivenhederne forankrede i kursets teoretiske modeller i forskellige dimensioner af nutidens samfund med eksempler fra aktører i både små og store virksomheder, den offentlige sektor og den kreative branche.

Fokus vekslede fra at beskæftige sig med fremtidskundskabers konkrete muligheder og begrænsninger på både individ-, organisations- og samfundsplan.

1. Første salon tog afsæt i kreativitet hos både individet og på samfundsplan.
2. Anden salon beskæftigede sig med institutionelle rammer for at drive forandring samt det at arbejde med progressivt med fremtiden i en traditionel infrastruktur.
3. Den sidste salon formidlede deltagernes egne bud på at bruge fremtidsscenarier til at skabe forandring i både lille og stor skala i overgangen til arbejdslivet.

Salonerne tydeliggjorde fremtidskompetencers relevans i samtlige af samfundets dimensioner og funktioner i dag.

Netværket Futurists byStudents

Forløbet skabte et særligt rum for håb, handlekraft og momentum blandt deltagerne. For at videreføre det, som i fællesskab blev opbygget gennem Futures Lab byStudents, har vi etableret netværket futurists byStudents. Netværket har til formål at:

- Videreføre et socialt fællesskab forankret i fælles interesse og lyst til at handle.
- Understøtte et unikt tværdisciplinært rum for læring ved at anvende og bygge ovenpå deltagernes tilegnede kompetencer.
- Skabe en meningsfyldt mødeplatform med bånd til både studieliv og arbejdsliv.

Indholdet af netværksmøder kan inkludere, oplæg, debat, introduktion af nye værktøjer, virksomhedsbesøg og kreative workshops, men tilrettelægges af deltagerne selv. Med understøttelse af kursusforløbets facilitatorer har deltagerne fortsat adgang til faglig sparring og et netværk af interessante aktører, men de styrer selv retningen for møderne på baggrund af egen drivkraft og interesser.

Effektmåling

Som led i måling af forløbets effekt for deltagerne, besvarede de studerende to spørgeskemaer – et ved første workshop og et ved sidste workshop. Ud fra forskning på området og vores tilsigtede mål med forløbet opstillede vi ni parametre til vores evaluering af deltagernes kompetenceudvikling:

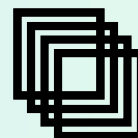
- At kunne forestille sig, at der er mange mulige og forskellige fremtider.
- At tro på, at de kan påvirke fremtiden gennem deres handlinger og valg i nutiden.
- At kunne forestille sig forskellige slags ønskværdige fremtider.
- At kunne identificere nuværende problemstillinger og fænomener, der kommer til at have indflydelse på fremtiden.
- At kunne identificere og adressere fremtiden i relation til deres uddannelsesområde.
- At kunne identificere antagelser om fremtiden.
- At hvile i sig selv, når det kommer til at stille spørgsmålstegn ved og udfordre udbredte antagelser om fremtiden.
- At være håbefuldt omkring fremtiden.
- At være i stand til at reflektere over, hvordan fremtiden kommer til at påvirke mennesker, der er anderledes end dem selv.

Samtlige parametre viser en positiv udvikling. Deltagerne udviklede sig mest i følgende kompetencemål: at forestille sig forskellige fremtider, identificere antagelser om fremtiden og at have selvtillid i forhold til at udfordre udbredte antagelser om fremtiden.

byStudents

byStudents er en nonprofitorganisation dedikeret til at forbedre livet for unge og studerende gennem fokus på fællesskaber og engagement. Med en bestyrelse af unge er de unikt positioneret til at forstå og imødekomme unges behov og aspirationer. Studentarhuset en del af byStudents og fungerer som café, spillested, læseplads, grupperum og faciliteter til arrangementer, med 3.500+ besøgende og over 20 begivenheder ugentligt. Det livlige fællesskabsrum er et eksempel på byStudents' engagement i at skabe et inkluderende og dynamisk miljø for unge i København.

COPENHAGEN
INSTITUTE
FOR FUTURES
STUDIES

Instituttet for Fremtidsforskning (IFF) er en almennyttig tænketank, hvis formål er at hjælpe mennesker med at forestille sig, arbejde med og forme fremtiden. IFF leverer værktøjerne til at handle på fremtiden pba. 50+ års erfaring med fremtidsforskning og foresight. IFF er uafhængig af kommercielle og politiske interesser, og alt overskud går til forskning og initiativer. Instituttet huser den danske hub for Teach the Future, der arbejder for udbredelse af fremtidskundskaber som livsfærdighed ved at bringe fremtiden ind i dannelsesprocesser.

Har du spørgsmål til forløbet, vores erfaringer, denne drejebog eller et potentielt samarbejde, kan du række ud til byStudents og Instituttet for Fremtidsforskning:

byStudents

Simone Hauskov Hansen
shh@studenterhuset.com

Instituttet for Fremtidsforskning

Thor Svanholm Gustavfson
tsv@cifs.dk

Kilder

Aguilar, F. J. (1967). Scanning the business environment. Macmillan.

Ahvenharju S., Minkinen M., Lalot F. (2018): "The five dimensions of Futures Consciousness". Futures, Volume 104.

Berman, N. (2020). "A critical examination of informal learning space"s. Higher Education Research & Development, 39(1).

Candy, S. & Watson, J. (2015). "The Thing from the Future". The Situation Lab.

Chen, K.-H. & Hsu, L.-P. (2020). "Visioning the Future: Evaluating Learning Outcomes and Impacts of Futures Oriented Education". Journal of Futures Studies, Vol. 24(4).

Eshach, H. (2007). "Bridging In-school and Out-of-school Learning: Formal, Non-Formal, and Informal Education". Journal of Science Education and Technology, 16.

Glenn, J.C. (1972), "The Futures Wheel," Part of Futures Research Methodology V3.0 by The Millennium Project.

Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P., Clayton, S., Lewandowski, R.E., Mayall, E.E., Wray, B., Mellor, C. & van Susteren, L. (2021). "Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey". Lancet Planet Health, 5(12).

Inayatullah, S. (2008). "Six pillars: futures thinking for transforming". Foresight, Vol. 10(1).

Inayatullah, S. (2019). "Causal Layered Analysis: A Four-Level Approach to Alternative Futures". Futuribles.

Instituttet for Fremtidforskning (2025). "CIFS Toolkit for Applied Strategic Foresight". cifs.dk/read-listen/reports-knowledge/toolkit-for-applied-strategic-foresight.

Kazemier, E.M., Damhof, L., Gulmans, J. & Cremers, P.H.M. (2021). "Mastering futures literacy in higher education: An evaluation of learning outcomes and instructional design of a faculty development program". Futures, Vol. 132.

Polak, F. L. (1961). "The image of the future; Enlightening the past, orientating the present, forecast-ing the future" (translated by Elise Boulding) (2 vols). New York: Oceana / Leyden, Netherlands: A. W. Sythoff.

Souto-Otero, M. (2024). "Bringing Formal and Nonformal Learning Closer Together: A Reflection on Crossovers in Curriculum, Pedagogy, Assessment and Learning Environments". In: Pilz, M. (eds) Informal Learning in Vocational Education and Training.

UNESCO. "Futures Literacy & Foresight". unesco.org/en/futures-literacy.

UNICEF Danmark (2021). "Børnenes Kampdag 2021". unicef.dk/wp-content/uploads/2024/12/boernenes-kampdag-under-soegelse-2021.pdf?srsltid=AfmBOopTICLzHIDYdxWtSvs3LSyhESOpkgPDu7IZpcWWGNm-RT2t6sxJ.

